

הלכות תפילין סימן כז

י' הא"ש בשם נעל המרומה
 כ טור והגהת סמ"ג
 והגהת מיימוני בשם
 רבי יחיאל א' בית
 יוסף מלא כמוב
 ב עירובין ז"ו
 ג מנחות ל"ה לדעת
 הרמב"ם בפרק ג'
 מה"מ וסמ"ג בשם
 הר"ף ב' בית יוסף
 ע מנחות ל"ו

(כד) * מניח בשמאלו שהוא ימין של (יא) [ן] כל אדם ואם (כה) שולט בשתי ידיו מניח בשמאל כל אדם. ואם כותב בימינו ושאר כל מעשיו עושה בשמאלו או כותב בשמאל ושאר כל מעשיו עושה בימין י"א שניח תפילין ביד (כו) שתש כח" דבעינן יד כהה * וי"א שהיד שכותב בה היא (כז) חשוכה (יג) ימין לענין זה ומניח תפילין ביד שכנגדה: (הגה (כח) * והכי נהוג): ז' אעפ"י שיש לאדם מכה במקום הנחת תפילין כי במקום יש בזרוע להניח שתי תפילין כי העצם הסמוך לבית השחי מחציו (כט) עד הקובד"ו הוא מקום הנחת תפילין: ח' יאורך רצועה של יד כדי שתקיף את הזרוע ויקשור ממנה הקשר ותמתח על אצבע אמצעית ויכרוך ממנה על אצבעו (ל) שלשה (יג) כריכות ויקשור ונוהגין העולם לכרוך על הזרוע ששה (לא) או שבעה (יד) כריכות: (הגה (לב) ואין לכרוך הרצועה על (טו) [ט] המימורה כדי לחזקה על היד (מהרי"ל): ט' במקום הנחת

שערי תשובה

באר היטב

קס"ו: (יא) כל אדם. ואם הניחו צימיו שהוא שמאל כל אדם אפילו בדיעבד לא יחל חוט השני סימן כ"א: (יג) ימין. ואם כותב צד ידיו יניח בשמאל כל אדם. ואם הרגיל עצמו לכתוב בשמאל ועושה כל מלאכתו צימין יניח בשמאל כל אדם עיין מ"א (ועיין בספר אליהו רבה שהשיג על פשרת מ"א ופסק בדעת ש"ע. ומסיים מיהו אדם שאין יכול לכתוב יניח צימין כשעושה כל מעשיו בשמאל): (יג) כריכות. א' בפרק האמלעני וז' בפתח. האר"י ז"ל: (יד) כריכות. וכ"כ האר"י ז"ל ועיין יד אהרן: (טו) המימורה. רק יהא מלי כעין של ראש מהרי"ל. ובשכנה"ג חולק על מהרי"ל בזה וכתב ופוק חזי מאי עמא דבר שכל העולם נוהגים לקשור המעברתא עם הרצועה ע"ש. וכ"כ עטרת זקנים ממשמעות ש"ע מר"י לוריא. וז"ל יסיים רצועה של יד על המימורה אז היה צל לידי ספק צרכה. ואח"כ יקשור בקיבורת ג' כריכות וצרוע ד' כריכות ואח"כ יניח של ראש ע"ש וע"ל סימן

ומפיק ליה בלשון ר"ש לדרשא וה"ל דזרעא דכל עמי הארץ שיהיה השמיעה צרור אלול כלאו ראו צענייהם ממש: [ן] כל אדם. ענה"ט ועיין מ"ש לעיל ס"ק א' ומדברי הענה"ע שהפ"א הבי"ח נראה דס"ל דלא. ובשלמי ליצור כתב ח"ל ומלאחי בספר זר וזב למהר"י נחם האר"ך והרבה נראויות שאיטר יד ימיו אינו ראוי לשנות משאר כל אדם שלא לשנות הסדר העליון ע"ש: [ט] המימורה. ענה"ט ובבב"ר יוסף כתב שכתב בשם מהר"י נחם שהרב מהר"ש וטל העיד שאביו מהר"ו ז"ל כשהיה עובר הרצועה מרוב היה מהדק היטב וקושר היו"ד עם התפלה וממשך הרצועה אל הזרוע לעשות הכריכות אבל בקיבורת לא עשה שום כריכה כלל ואמר מהר"ו שכן נהג רבינו האר"י ז"ל ומהר"י נחם הוסיף בן מדברי הפוסקים ומדברי הקבלה וכן נהגו. ועיין מ"ש התשב"ץ ח"ג סי' קנ"ח עכ"ל. ובמח"ב כתב על מ"ש כאן שאין לכרוך הרצועה על המימורה ח"ל העולם נוהגין להיפך כמ"ש האחרונים וכתב שכן מוכח מדברי גורי האר"י ז"ל. והרב מור וקליעה העיד שהגאון מר אביו היה כורך הרצועה על המימורה וכתב דטעמו וימקומו עמו ע"ש. ואינו תמה שנמח"ב נראה שמכסים להיפך ממ"ש בבב"ר בשם מהר"י נחם. וכתב וכן נהגו. ובספר שלמי ליצור ראיתי שכתב בשם ספר זר וזב

ביאור הלכה

משנה ברורה

רוב מלאכתו: (כד) מניח בשמאל. ואם הניחו בימינו שהוא שמאל כל אדם אף בדיעבד לא יצא [חוט השני סימן כ"ח] ועיין בביאור הלכה: (כה) שולט בשתי ידיו. ר"ל שעושה כל המלאכות בשניהם שוה בשוה אבל אם נקל לו לעשות בשמאל אף שיכול לעשות אותם גם בימין זה לא מיקרי שולט בשתי ידיו [וכן מוכח לקמן בסימן תרנ"א בש"ת עי"ש]: (כו) שתש כח"ה. ר"ל דכתיבה אין לה שום מעלה משאר מלאכה יחידית ואולינן בחר רוב המעשים והיא הנקראת שמאל: (כז) חשוכה ימין. דכתיב וקשרתם וכתבתם משמע דבאותו יד שכותב בה צריך לקשור את התפילין על היד שכנגדו (כט) מיהו כשלא נולד כן רק אח"כ הרגיל עצמו לכתוב בשמאל ושאר מעשיו עושה בימין יניח בשמאל כל אדם. ואדם (ל) שאין יכול לכתוב לכו"ע אולינן בחר שאר מלאכות באיזה יד שעושה אותם נקרא ימין: (כח) והכי נהוג. עיין בביאור הלכה: ז' (כט) עד הקובד"ו. ר"ל (לג) בכשר התפוח אשר לצד הקובד"ו ולא עד הקובד"ו ממש ואם נתפשט המכה בכל בשר התפוח אשר לצד הקובד"ו (לג) יוכל לסמוך על דעת המקילין להניח בבשר התפוח אשר בחצי העליון של עצם (לג) ואם המכה גדולה ומצטער בהנחת התפילין פטור מלהניח התפילין של יד אפילו נשאר לו מקום יניח של ראש לבד וכדלעיל בסימן כ"ו עי"ש ועיין מה שכתבנו בסעיף ה' בס"ק י"ח: ח' (ל) שלשה כריכות. שנים (לד) בפרק התחתון ואחד בפרק האמצעי (לה) וי"א דתחלה א' בפרק אמצעי ואח"כ ב' בפרק התחתון. ואותן הכריכות יעשה אחר הנחת השל ראש: (לא) או שבעה. ואנן נהגינן שבעה [אחרונים] ועיין בשע"ת שמסיק דאין לעשות אלו ה' כריכות רק על הזרוע דלא קצצת שנוהגים לעשות ג' כריכות על הקיבורת וד' על הזרוע: (לב) ואין לכרוך. שכבר נתקיים וקשרתם ברצועה שעל המעברתא וכמו בתפילין של ראש שתלוי ברצועה שבתוך המעברתא (לו) וכיון שאין מצוה כלל בכריכה לכן אין להניחה על התיתורא

ואפילו נעשה וכו' כן כתב המג"א סק"ט בשם המרדכי ואף דקיים שם דיש חולקין ע"ו מ"מ מוכח בסוף סק"ט להמעין זו לדלינא הסכים הכדרי משה² וכן פסק מהר"ם. ומה שכתבתי וכ"כ אם מן השמים וכו' כן כתב הדגול מרצנה דבזה כו"ע מודים דנעשה איטר ופשוט דלקברתו היה אם נקטע כף ידו הימנית נעשה בזה איטר וכמו שכתבתי בפנים וראיתי בפמ"ג בסימן תרנ"א שמספק בזה ומשמע דלא צריח ליה סברת הדגמ"ר ומ"מ פשוט דנוכל לסמוך בזה על הדגמ"ר אחרי דאפילו באיטר שנעשה ע"י שהרגיל עצמו ג"כ פסק הד"מ דדינו כאיטר. ודע דלפי מה שכתבנו למעלה¹ נקטע שמאלו ולא נשאר לו כ"א הקיבורת דמעיקר הדין חייב להניח עליה תפילין ה"ה נקטע יד ימיו ולא נשאר לו כ"א הקיבורת חייב להניח עמה עליה תפילין דעתה אחר שהרגיל עצמו להניח בשמאל ימיו נעשה שמאל: * מניח בשמאל. ע"י במ"ב בשם חוט השני ועיין בשע"ת שכתב דמדברי בעל העיטור שהוצא צד"י בסי' תרנ"א נראה דס"ל דלא ודבריו אין מתוורין דכונן בעל העיטור מש"כ שם דלא גרע מתפילין ר"ל אחרי דנתפילין דינא הכי דמניחן בשמאלו שהוא ימין כל אדם עכ"פ לענין לובב בדיעבד יחל בזה אבל נתפילין גופא צדאי אם היפך והניח צימיו שהוא שמאל כל אדם אפילו בדיעבד לא יחל דבאיטר שמאל ידיה היו צימין כל אדם אח"כ מלאחי צוטו השני שמצא כן דברי בעה"ט צד"ה כמו שכתבנו: * וי"א שהיד שכותב בה וכו'. מסמימת השו"ע והפוסק משמע דכל כתיבה כהני לזה ולא צענין שיהיה יכול לכתוב ספרים תפילין ומזוזה גופא כדמשמע לכאורה פשטיה דקרא וכתבם אך אם אינו יכול לכתוב כתב גמור רק רשימות ותמונות בעלמא לזכרון כמו שאנו קורין (גל"א ליפטר) אינו יודע אם הוא בכלל כתב לענין זה ועיין ברמב"ם פרק י"א מהלכות שבת דין יו"ד במש"כ ואפילו משני סימניות ובהמ"מ שם וז"ע. ונאמנו כגון זה צדאי יותר טוב לסמוך על שיטת הגר"א והרוב מהראשונים דס"ל כדעיה הראשונה וכמו שהאר"ך צענין זה האר"ה ע"ש: * והכי נהוג. עיין במ"א שכתב דלדעה זו אפילו אם הוא שולט בשתי ידיו נכתיבה מניח בשמאל כל אדם אף ששאר כל מעשיו עושה בשמאלו ועיין עוד שם שהפ"א דעת הנ"מ שחולק וסובר דקרא אם כותב צימיו ושאר כל מעשיו עושה בשמאלו שמה נחשב כשולט בשתי ידיו אבל אם כותב בשמאלו ושאר מלאכתו עושה צימיו

הציון

(כט) מ"א: (ל) א"ר: (לא) מ"א והגר"א הסכים לדינא ג"כ הכי: (לב) ח"א: (לג) מ"א ופמ"ג: (לד) מ"א ופמ"ג: (לה) ג"ז במ"ד סק"ח: (לו) ט"ז:

איש מצליח

1. והלכה כ"א בחרא דאולינן בחר כתיבה. וע' להכה"ח (אות ל"א) שיעתו להניח תמיד ביד שמאל, בין אם הכתיבה בימין או רוב מעשיו בימין, שכ"ה ע"פ הקבלה ע"ש. ועי' בבה"ל. אבל להלכה נראה שאין לזוז מדברי מרן וכמ"ש ה' ברית כהונה (חא"ח מצ' א' אות ב) והילקו"י (עמ' ל"ו), ומ"מ טוב שאחר התפלה יניח התפילין ביד האחרת ויקרא בהן ק"ש לצאת י"ח לכל הדעות. (בש"ק"י שם). 2. ג"ל דצ"ל כהמדרכי. וכשר' גירסאות במ"א סק"ט כתב ד"מ בן שם המרדכי הגהות ותיקונים: א) כחה: ב) בס"ת תרנ"א: ג) בס"א: ד) הפך: ה) כחה:

הלכות תפילין סימן כז

לח באר הגולה

תפלה של ראש מהתחלת (לג) עיקרי (טו) (ט) השער ממצחו (לד) * עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס: * צריך שיהיה הקשר מאחורי הראש למעלה (ז) [ין] (לה) * בעורף. * צריך לכוין הקציצה

באר היטב

כ"ה ס"ק י"ג: (טו) השער. הט"ו פסק דכל התפילין לריכס להיות מונחם במקום שיש קרחה דהיינו שיהא קצה התחתון בעיקר השער. ולא כטועים לומר שהקצה העליון יחמיל ממקום השער ועיקר התפילין מונחים על המצח ועוברים על איסור דאורייתא ומזכרין ברכה לצטלה ע"ש. ובמשו"י צ"ע יעקב ס"י קל"א מולק על הט"ו ופסק מהתחלת עיקרי השער יהא המיתורא יחמיל ע"ש ולא הקציצה ע"ש (כנה"ג): (ז) בעורף.

כמ"י למחרי"י נחם והפא שם דברי מהר"ש ויטל וכחז שאמר לו שהרז אצו עצמו הניח לו תפילין כקדר היה כפעת ראשוה שלגש שאצו לבסח לו ואמר לו שכן היה נוהג האר"י ז"ל לעשות. וכחז להשיג על המתכוונים לעשות דוגמת שם ש"ן דל"ח יו"ד שיש בה ספק משש כשמסלק הרצועה נמצא כאלו מותקו דוגמת שכתב הל"טש ככתב שמו על דפי הספר אין לפותחו ולסגורו בשנת וגם הפא מהזוהר ואמתן ופרשת פנחס דלימא שם מרין נקשרא חד דהיינו יו"ד וקשר רצועה צמעברתא שהס מרין נקשרא חד שאנו קושרין היו"ד עם התפילין והוכיח שאין לעשות כריכות על הקיצורת. ובסוף דבריו כתב שצ"ל אורך הרצועה ממלא רחיה יותר כדורה והוא נכונה וחוקה והוא שממלא עיני קשירת הש"י יקשר חמילה הש"י ויקוף ז' כריכות סביב הזרוע כו' (ר"ל שיקשר חמילה היו"ד עם התפלה ש"י וזהו קשירת היו"ד לד ר"ל ע"י הדוק הרצועה נקשרת היו"ד על התפלה) ותיכף ימשוך הרצועה סביבת הזרוע לעשות ז' כריכות ולא אמרתי כ"א קשירת היו"ד כדברי הרשב"י מן הטעם הכתוב בשמו וכן אמרתי כמ"ש וכן תעשה ע"כ החלוס. גם נש"ע ול"טש לא זכר לשון כריכות אלא קושר קשירה אחת בלבד לזורך היו"ד עכ"ל הר"י נחם. ורביס מירא ה' אחרי רואס זה חזרו לעשות כדבריו ז"ל עכ"ל. ומכאן תראה שצ"ע האר"י שהפא בעט"ו לאו האר"י ז"ל חסם עלה. וכן מ"ש בפע"ט הנדפסת לעשות ג' כריכות בקיצורת כעין ש"ן הוא מהמזכרס ואצו עיקר כיון שאצו מתורת מהרמ"ו שהוא העיקר. וגם נמ"ח כתב שנית היו"ד על המעברתא ויכרך עליהס כריכה אחת ומדברי מהר"י נחם נראה דלימא. ואס נאמר דמ"ש כשהיה עובר הרצועה מזרוע והיה מהדק וקושר היו"ד עם התפלה היינו ע"י העברת הרצועה על היו"ד עם המיתורא אלא שזה אין עליו שם כריכה רק שם קשירה שמד משם ממשך לזרוע לכורך ה' כריכות וכן משמע קצת בסוף דבריו ה"ש דבריו לא סתרי אהדדי. אך מדברי מהר"י נחם שהנאחי לעיל ס"ק ה"א מטאר נגלה שדעתו שלא לקשר אותה עם הרצועה כלל וז"ל דקשירה דקאמר היינו מחמת הדוק שמושך הרצועה כהדוק מתקנת ומתחברת אל התפלה והיינו כדרך הנוהגין לעשות הנקב שכתפילות הרצועה ללד השמאל וכל מה שמושפך הרצועה אינה מתקנת אלא מתרחקת קצת. ולפ"ו ע"כ מ"ש דקושרין היו"ד עם התפלה אינו ע"י הדוק רק ע"י העברת הרצועה על היו"ד והמעברתא מקשר אותס יחד וכבר כתבתי דמ"ש ס"ק ה"א אינו נראה כן וז"ע: [טן] השער. ענה"ע ונחנס השיב הנר"י דגם כוונת הט"ו על קצה התחתון מהתפילין דהיינו המיתורא ושזו מלאחי כן בא"ר וכ"כ בשו"מ דברי יוסף ס"י פ"ג יניח קציצה של ראש מיושנת ומושכנת על הראש והמתחלת עיקרי שער הפדחת יניח המיתורא ודלא כגן המלך ס"י קנ"ג והפא צבר"י: [ין] בעורף.

ביאור הלכה

יניח בשמאל של כל אדם אך המ"א מסיים עליו שאנו אין לנו אלא פסק השו"ע וכן סממו כהמ"א הרבה מאחרונים שאמרו אך האר"ה"ם החזיק בדעת הכ"ס להלכה והגר"א צבאלורו לגמרי כדעה הראשונה דלא אוליין כלל נחר כתיבה וא"כ אס כותב צימין ושאר מעשיו עושה בשמאל יניח צימין אך מ"מ נלענ"ד דוכל להמליך על העולם דנוהגין כהלכה אליבא דרוב"ע ומנהגן של ישראל תורה היא דני"ל דאפילו לדעה הראשונה ה"מ דיד שכותב זה אין יכול לעשות פעולות האחרות אבל אס צלוחו יד יכול ג"כ לעשות פעולות האחרות רק שנקל לו לעשות צהיד השני מקרי שולט בשתי ידיו לכו"ע כיון דצהיד השני אינו יכול לכתוב כלל וכל יד יש לה מעלה בפני עצמה ואין זה דומה למה שכתבנו צמ"צ סק"ה ד"ה שולט. ולמדתי דבר זה מתורתו של הרב שערי תשובה לקמן בסימן תרנ"א לעיין ולבז ששם אין לכתובה שום מעלה לכו"ע רק כסחם פעולה יחידית וכמו בנאלן לדעה הראשונה לעיין תפילין ופס"ה כתב שם דזה מקרי שולט בשתי ידיו מתר. סברא זו וא"כ ה"ה הכא אפי' לדעה הראשונה ולהגר"א שהולך בשיתסם אס כותב צימין ושאר כל מעשיו עושה בשמאל מחמת שנקל לו יניח התפילין בשמאל כל אדם כנלענ"ד: * עד סוף רכו'. עיין בעור ורבינו ירוחם משמע מנייחו דכל גובה הראש הוא ככלל הוא וכן משמע בפה"מ וצירושלמי שהפא להמעין זו (והעמיקו צבאלור הגר"א) וצמ"צ"ס משמע מפשטא דלישניה דלא ס"ל כן ועיין בג"י וכן בסמ"ק ובכל זו כתבו צפירוש דשיעור הנחת תפילין נמשך בסך הכל עד חצי שפוט הראש ולכן מהגבון מאד לזהר עכ"פ לכתחלה שלא יהיו התפילין גדולים ביותר כי ע"י נמשך למעלה על כל גובה הראש ומ"מ בדרך כלל טוב יותר שימשך התפילין גבוהה למעלה משישפילס ללד המנח כי גבוהה יוצא עכ"פ לדעת כמה מהראשונים והירושלמי מסייע להו וכנ"ל מה שאין כן ללד המנח ועיין בס' מעשה רב ובהגהות כמ"י הגאון ר' אלעזר הל"פ ז"ל דמשמע מנייה ג"כ דטוב יותר לכתחלה להמשך התפילין ללד מעלה כדי שלא יושפלו ללד המנח ומ"מ אפשר דגם המע"ר מורה לכתחלה לא יגיבסם עד סוף גובה הראש כדי ללאת לדעת הסמ"ק והכל זו ג"כ. ודע עוד דאפילו לדעת סה"מ דמכשיר כל גובה הראש לתפילין משמע מנייה שם (למד פירושא) דעכ"פ אין לעשותן יותר גדולים מארבע אנצעות והיינו עם המיתורא והמעברתא וכמו שכתב בספר סימן ל"ב סמ"א שכתב דאין שיעור וכו' מ"מ לכתחלה טובא נכון לזהר מה: * בעורף. עיין משנה ברורה ולאחי צמעה רב שכתב שהקשר ז"ל חתם שפוע הקדקוד ולענ"ד משמע כן בספר התרומה שז"ל הקשר של תפילין צריך

מחיתה שיש בה קדושה יותר מן הרצועה. והנוהגים להניח הש"ר קודם שכורכים על הזרוע י"א (לו) דיכול לכרוך הרצועה על הקציצה שלא תמוש חש"י ממקומה עד שיניח הש"ר ואח"כ יסירנה ויכרוך השבעה כריכות ומי שבחי ידיו צרות והתפילין נדים ממקומם ע"י יכול לכרוך סביב המיתורא כדי לחזקם [ארה"ח]: (לג) עיקרי השער. פירוש דבין עיניך לאו ממש הוא דגמרינן גזירה שזה מלא תשימו קרחה בין עיניכם האמור אצל מת מה להלן מקום שעושה קרחה והוא בראש אף כאן מתחיל (לח) מקום תפילין במקום שיש שייכות קרחה דהיינו ממקום התחלת צמיחת השערות שבראש ורבים נכשלים באיסור זה וטועים לומר שהקצה העליון מתחיל ממקום השיער ועיקר התפילין מונח על המצח ועוברים על איסור דאורייתא דכל התפילין צריכין להיות מונחין במקום שיש קרחה דהיינו שיהיה (לט) אפילו קצה התחתון של המיתורא מונח על מקום התחלת עיקרי השער (מ) אבל אין להשגיח למי שיש לו שערות ארוכות ששוכבים עד חצי המצח להניח שם התפילין כי התחלת מקום התפילין צריך להיות מהתחלת עיקרי השער שבפדחת ולמעלה (מא) ויותר טוב להניח קצת למעלה משיעור זה דהא מקום יש בראש להניח שתי תפילין כדי שלא ישמט למטה על המצח. וכל (מב) המניחן על המצח הוא מנהג קראים ולא עשה המצוה (מג) וכל בעל נפש יזהיר לחבריו וילמדם שלא יכשלו בזה כדי שלא יהיו ח"ו בכלל פושעי ישראל בגופן דזהו קרפתא דלא מנח תפילין וגם הברכה הוי לבטלה (מד) דתפילין שמונחין שלא במקומן הוי כמונחין בכיסן. ואם נשמטו ממקומן צריך להחזירן תיכף ולענין ברכה עיין לעיל בסימן כ"ה ס"ב: (לד) עד סוף המקום. ר"ל (מה) שקצה המעברתא של התפילין לא יהיה מונח למעלה ממקום שמוחו של תינוק רך: * (לה) בעורף. שהוא (מו) סוף הגלגולת והוא שכתב בספר צ"ע יעקב חזו שיעור מקום שני תפילין שצמח הגמרא ועיין לקמן סימן ל"ב סמ"א שכתב דאין שיעור וכו' מ"מ לכתחלה טובא נכון לזהר מה: * בעורף. עיין משנה ברורה ולאחי צמעה רב שכתב שהקשר ז"ל חתם שפוע הקדקוד ולענ"ד משמע כן בספר התרומה שז"ל הקשר של תפילין צריך

משנה ברורה

(לו) מ"א וארה"ח: (לח) ט"ז: (לט) אחרונים: (מ) פמ"ג: (מא) הגר"א וירושלמי: (מב) גמ' ורמב"ם: (מג) ע"ח: (מד) פמ"ג: (מה) אחרונים: (מו) מ"א: (מז) איש מצ"ח מוכח מדברי האר"י"ל (כה"ח אות ל"ו), ועיין לעיל בש"ע ס"ב ובהערה שם: 1. והעולם נוהגים לכרוך הרצועה סביב הכית על התיתורא כמ"ש האחרונים וכן הגהות ותיקונים: א' ד':

הלכות תפילין סימן כז

(לו) שתהא באמצע כדי שתהא כנגד בין העינים וגם הקשר יהיה באמצע העורף ולא יטה לכאן או לכאן וצריך שיהא המקום שבקשר (לו) שנראה כעין דל"ת לצד (יח) חוץ: הגה וה"ה נקשר של יד נרין ליהר של יתהפך (מרכי דף ל"ו): י"א יצריך שיהיה השחור שברצועות לצד חוץ" (לח) ו"לא (יט) יתהפכו (לט) בין של יד בין של ראש וישלשל הרצועות שיהיו תלויים לפניו ויגיעו (מ) עד הטבור (מא) או למעלה ממנו מעט ורוחב הרצועות של יד ושל ראש (מב) כאורך שעורה לפחות: אם פחת (כ) משיעור אורך הרצועות ורחבן כ"אם אינו מוצא אחרות (מג) מניחן (מד) כמות שהן עד שימצא אחרות כשיעור. תפילין של ראש (מה) טוב להיותם גלויים ונראים אבל תלמיד בפני רבו (מו) אין דרך ארץ לגלות תפילין בפניו: הגה [יא] וצ"ל יד (מז) אין להקפיד (מח) אם הם גלויים או מכוסים (מרכי סט) ונראה לי דעכשו שאין מניחים אלא בזמן ק"ש ומפלה אפילו תלמיד לפני רבו יכול לגלות אף בשל ראש וכן המנהג שלא ליהר (ד"ע):

שערי תשובה

באר היטב

עין צ"ט וצננה"ג כתב בשם שלימי הגוסרים שצמדתי דשנח כתב דמניח שם למטה מנמיחת השער או"ו הנואל לא ילא והי נכרה לנעלה והיינו נמי קנה התפתח של הקשר יהיה למעלה מהמחלת נמיחות השערות וכמוזמה לי שרפתי בספר קטן כשהקשר שמאחורי הראש הוא צמוד לא ילא י"ט ולא ידעתי מאין ילא לו וה' שהרי מלשון הש"ג משמע דלנמיחת שערות תלוי מנלמא מיהא ודאי דעורף היינו נגד הפנים כמבואר בשולחן ומ"מ נראה שיש לפנות כן למחלה דבעינן שיהא הדק היטב סביב לראשו. ועיין בעטרת זקנים ס"ס זה וכל שהקשר משפע וירד נתון גומא א"א שיהיה הרצועה סביב הראש מהודקת היטב וכתב שנים מאירות חלק ג' סי' ט' מ' שישג ולא הניח תפילין ש"ר נמנחו במקום הראוי כמה שנים ועל המלות עשה נחפז לו נדודו דברים אך לו חדר על מלות ל"ת של נכרה לנעלה לפ"ד הרמב"ם שהוא מדאורייתא והוא רוצה לקבל תשובה ע"ו ונראה כיון שלדעת המוספות והרא"ש הוא מדרבנן וגם שפ"י מנהיגו אומר אחר הנכרה בשמל"ו שזה מיקון שלא יעבור על לא תשא א"כ לא תשא נכרה לנעלה ולכן אף שיעל עשה ונרין עולה לספר"י מ"מ מיקר דורון וא"ל לענות נפשו רק תשובתו נלמא נחפז ומודה ועוזב ירוחם ע"ש. ונראה מדבריו שאם לא הניח ש"י כתיקונו דלא שייך נהו הדק מיקון אמירת בשמל"ו יש לו לקבל תשובה על נכרו לנעלה: [יא] ונש"י אין להקפיד. ונלמא כמזכיר שיהיו מכוסים משום והיה לך לאות. וכתב בצ"ח בשם זקנו מהר"א אזולאי שיש מדקדקים להאפילו נעלית על הרוח בשעת הנחת הש"י. וכן ראוי לנהוג עפ"י קבלות" האר"י וז"ל גם עפ"י דרכו גם תש"ר ראוי לכסותה נעלית ע"ש. ועיין במג"א לעיל ריש סימן ט' מ"ש:

משנה ברורה

נגד הפנים ולא כ"כ למטה כנגד הגרון (מו) וטוב שיהיה מונח עיקר הקשר למעלה מן הגומא ועכ"פ יש ליהר שלא יהיה אפילו מקצת הקשר מונח במקום פנוי משער דשם הוא מפרקת הצואר ולא עורף (מנ) ולכן יש ליהר שתהיה הרצועה המקפת הראש מצומצמת ומהודקת סביב ראשו ולא יהיה הקשר הרצועה גדול מהקף הראש דאז איכא תרת"ו לריעותא חרא דצריכים הידוק ממש דבעינן וקשרתם לאות וגו' וההידוק היא הקשירה שנית דאם הם רפויים סביב היקף ראשו יפול הקשיצה לפניו על מצחו או יפול הקשר לאחריו למטה בצוארו ולא יהיו במקומן הראוי להן: (לו) שתהא באמצע. רוחב הראש ולא יטה אותם לצד אחד כדי שיחסיים והיו לטוטפות בין עיניך והרבה מהאחרונים כתבו דאם שינה בזה לא קיים מצות תפילין וצריך ליהר בזה גם כן ליהר לכתחילה (מנ) שלא יהיו התפילין גדולין ביותר דאז יא אפשר כמעט שיהיו מהודקין על הראש וגם שיהיו מונחין על מקומן דאם הם מונחין בגובה הראש כד"ן אינם מהודקין וגם הקשר לא יכא על מקומו כד"ן וע"ל בסי' ל"ב בסעיף מ"א מש"כ שם: (לז) שנראה כצד ד'. כי שתי רצועות יוצאות מתוך הקשר למטה אותה היוצאת מצד שמאל המניח נמשכת לרחבו כמו גג הדליית ואותה היוצאת לצד ימין נמשכת באורך למטה כמו רגל הדליית [א"ר] ויראה שלא יתהפך הקשר בעשייתו ובבלישתו ועיין לקמן בסימן ל"ב בסעיף ג"ב מה שכתבנו שם: י"א (לח) ולא יתהפכו. ואם נתהפכו (נ) מדת חסידות הוא להתענות או (נא) לפדות בצדקה ואין להקפיד שלא יתהפכו אלא מה שמקיף את הראש ואת הקיבורת פ"א אבל מה שכורך אח"כ וכן מה שמשתלשל לפניו מהרצועה של תש"ר אין צריך להקפיד כלל שלא יתהפך לפי שאינו מעיקר המצוה ומ"מ (נג) משום נוי המצוה ראוי להפוך שיהיה השחור לצד חוץ אפילו בהמות: (לט) בין של יד וכו'. הגה בשל בגדיו

שער הציון

(מו) שע"ת: (מנ) עט"ו ומח"ש: (מנ) קש"ע: (נ) מ"א: (נא) ח"א: (נב) פמ"ג: (נג) פמ"ג: (נד) כן משמע בארה"ח: (נה) א"ר בשם ע"ת והפמ"ג וארה"ח וכן משמע מהג"ר: (נו) פמ"ג: (נז) ארה"ח: (נח) א"ר וארה"ח:

איש מצליח

1. ע' בהערות שבסוף הספר: 2. ודעת הזוהר והאר"י ז"ל כסברא זו (כה"ח אות בן): 3. ושעורו 10 מ"מ (שעורי תורה להגרי"ח נאה ח"א סי' ג' אות ל"ז), וי"א שהיא 11 מ"מ (כ"כ בספר שו"ת הלכות ע"ש): 4. צ"ל ברוחב "יותר" מאורך חמה (כ"ה בארה"ח) והיינו 9 מ"מ (שעורי תורה שם). אולם הכה"ח (אות ד"ן) כתב שאם פחת מאורך שעורה יניח בלי ברכה: 5. אולם הכה"ח (שם) כתב שאם הגהות ותיקונים: (א) שעל: (ב) לכפר: (ג) קבלת: (ד) משולשלין: הערות והארות: (ו) עיין בה"ל סי' ל"ג ס"ג סוף ד"ה מבחוח וכו' לענין אם לא יצא ידי מצוה כשהיה השחור לצד פנים: